

שמעתא למיקתא

גליון 10' פ' פנחס ה'תשע"א / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' האם חייבים להוכיח את העובר איסור מלאכה בשבת

לצטוונו מן התורה להוכיח העובר איסור, דכתיב "הוכיח תוכיח את עמיתך" (ויקרא י"ט, יז). אולם אם העובר, עובר על איסור שאינו מפורש בתורה אם ידוע שלא ישמע לתוכחתו אין עליו להוכיחו, דאמרינן "מוטב שיהו שוגגים ולא יהו מזידיים", אבל בדבר המפורש בתורה חייב להוכיחו בכל גוונא, וכמבואר ב**ש"ס ביצה** (ל. וכן פסק הרמ"א (ס"י תרח).

ועיין בדרכי משה (ס"י תרח אות א) "דלא" אמרינן מוטב שיהו שוגגים ולא מזידיים כשהדבר מפורש בתורה, כי כל שכתוב 'להדיא' ודאי אינם שוגגים וחייב להוכיחם.

אבל הברכ"י (או"ח ס"י קכד אות ג ס"ד"ה כבר דאית) כתב שדבר שאינו מפורש לא חמיר כמידי דכתיב באורייתא, דמילי דמפרשן הוא מושבע מהר סיני וערבים זה לזה. ומ"מ **המ"ב** (שם ס"ק

ו) **והכה"ח** (שם אות טו) הביאו הטעם של הדרכי משה. **נבחרה"ש** (אות ה) כתב טעם אחר היפך מדברי הדרכי משה. וצ"ע שלא הביאו דבריו. ועיין טעמים אחרים ב**מהר"ם ש"ק** (או"ח ס"ג ש"ג ד"ה ששה) ו**בכתב סופר** (ס"י נח).

להנה איסור שלמדו חז"ל על ידי י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם אינן בכלל דבר האסור מדברי סופרים אלא אסורים מן התורה, כ**מ"ש הרמב"ן** (שרש ב) וכ"כ **רש"י** (יבמות צ: ד"ה א"ל), ואף לדעת **הרמב"ם** שכתב (שם) שהנלמד ביי"ג מדות נקרא "דברי סופרים" מ"מ מודה שאסור

מן התורה. **נעיי"ש במגילת אסתר** דלא קראם הרמב"ם (שם), "דברב"ן" אלא לענין שאינו בפירוש בתורה. וכ"כ **בכ"מ** (סומאת

נות פ"ה ה"ה), ועי' **בחנות יאיר** (ססי קצב), **בעין זוכר** (נע"ד אות טו), **יד מלאכי** (כללי הרמב"ם אות ז) ו**במהר"ץ חיות** (תורת נביאים סאמר תשכ"ט).

וכן הביאו להלכה **הפר"ח** (יו"ד ס"י קי כללי ס"ס ס"ק א), **הערוה"ש** (יו"ד ס"י קי אות קה) ו**והכה"ח** (כללי ס"ס ס"י קי אות י).

ובמכה מקומות **בש"ס מצאנו בדברי רש"י** (פסחים טו. ד"ה וכו', גיטין מא: ד"ה זכול) שדבר הנלמד מיגזרה שוה דינא **"כמפורש בקרא"** [וכ"כ **הר"ן** (נדרים עח. ד"ה ראש)]. וכן הדין לענין "היקש" כ**מ"ש רש"י** (סנהדרין עג. ד"ה היקשא) [וכ"כ דלא **כהמהר"ץ חיות** (סאמר דברי נביאים דברי קבלה פ"ו בא"ה ואין להקשות ובה"ג (שם

שדוקא מה שנלמד בהיקש נחשב כמפורש בקרא].
מעתה יש להסתפק כשהאיסור נלמד מגזרה שוה או היקש שדינא כמפורש בקרא האם גם לענין תוכחה דינא כן.

שו"מ בפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ד אות ט) שעמד בנידון דידן, וכתב בפשיטות דדבר הנלמד ביי"ג

מדות אמרינן מוטב שיהו שוגגים, אבל בגזרה שוה אף דחשיב ככתוב בהדיא [כ**מ"ש המהרש"א** (בי"ק כה: ס"ד"ה בפרש"י)] אפילו הכי לענין "מוטב" כל שאין מפורש לא מחינן שהרי הרמב"ם (אישות פ"א

ה"ב) קורא לקידושי כסף דברי סופרים אף דמגזרה שוה יליף לה, וא"כ לא הוה מפורש גמור מן התורה, ע"כ. **נעיי"ש בגר"ז** (ס"י תרח אות ד) שדבר שאינו מפורש בתורה היינו מה שחכמים למדוהו ממדרש

הפסוקים או שהוא קבלה בידם הלמ"מ או שהן בעצמן אסרו דבר, ע"כ. וכן נקט **בהר צבי** (יו"ד ס"י יט) בדבר הנלמד מהלל"מ].

אולם אכתי יש להסתפק בגוונא שהאיסור מפורש בתורה, אלא שפרטי האיסור אינם מפורשים אלא שחז"ל לימדו אותם ע"י המידות שהתורה נדרשת בהם, האם דינא כדבר המפורש בקרא וחייב למחות, אף כשיודע דלא ישמעו בקולו, דהרי עיקר האיסור כתוב בתורה, או דלמא כיון שסוף סוף פרטי האיסור אינן מפורשים בקרא פטור מתוכחה.

והנה **בגינת ורדים** (כלל ג ס"י טו) כתב שהיכן שהאיסור מפורש בתורה אלא שהתנאים הם מדרש חכמים יש חיוב תוכחה. וכן נקט **בערוך לנר** (סוכה ב: ד"ה וכו' תימא) דאי לאו הכי לא יהא צריך למחות באשה כשעושה אחד מלי"ט אבות מלאכות בשבת שגם זה לא אתי רק

מדרשה והלכה למשה מסיני, ודלא **כהפני יהושע** (שם ד"ה וכו' תימא) דס"ל דבכה"ג נאשם איירי בענין סוכה מעל כ"י אמה] נחשב עיקרו דאורייתא ופירושו מדברי סופרים ואמרינן מוטב שיהו שוגגים.

מיהו **בחנות יאיר** (ס"י קסד והובאו דבריו בשע"ת ס"י ששז אות ב) כתב במי שעובר על איסור מלאכה בשבת, ולא שומע תוכחה, דאמרינן עליו מוטב שיהיה שוגג, דלענין איסור שבת כתוב "לא

תעשה מלאכה" וגוף המלאכות אינן מפורשות. [אלא דהערוני שסותר דבריו בספרו **מקור חיים** (ס"י תרח)].

אלא **שהפמ"ג** (שם, וא"ע ס"י ששז ס"ק כו) דחה דבריו שהרי היכן שההלכה למשה מסיני באה לפרש את הפס' דבכה"ג לוקים עליה נחשב מפורש בקרא ומוחים. וכן **הבני יהודה** (למהר"י

עייאש, הובא בברכ"י המובא לקמן) כתב דאם האיסור כתוב וחכמים פירשוהו לאותו איסור באיזה אופן מקרי מפורש.

אולם אכתי יש לומר דלפי טעמו של הדרכי משה הנ"ל, לכא' כל שאינו כתוב מפורש בקרא אמרינן דמוטב שיהו שוגגים, שהרי אפשר ששוגגים הם בענין פרט זה שלא מפורש בקרא.

וכן **הברכ"י** (ס"י ששז אות ה) כתב דמלאכות שבת דאינם נקראים מלאכות לבני אדם, אף דרז"ל פירשו שהם מלאכות מיקרי אינו מפורש, ע"כ. וזה שייך אף לפי טעמו של הדרכי משה **נעיי"ש** עד

ברע"א (שם, בכתב סופר (שם ד"ה הנה), ובאבני נזר (יו"ד ס"י חסא אות ז), ודו"ק.

עבודת המועדים

ההכנה לימי בין המצרים וכוונת צום י"ז בתמוז

הקושי בעבודת ימים אלו הנה ידוע שבחגים ומועדים "שואלים ודורשים שלשים יום קודם לחג", וכך הוא הרגש הטבעי אצל כל הרוצה להתעלות מהמועד שמכין עצמו קודם כדי שיוכל לקבל את כל המעלות הרוחניות המיוחדות שבמועד זה. אמנם כמדומה, שבנינו זה של ימי בין המצרים ותשעה באב, הרגש הטבעי הוא לדחות את העסק בימים אלו עד שמגיעים, וגם כשמגיעים קשה לקבל התעלות מהימים כיון שהעבודה המעשית היא "ממעטין בשמחה" ומי הוא זה אשר רוצה למעט משמחתו...

וכמו שכתב בשפתי חיים (מועדים ח"ג עמ' רצד) **"ימי בין המצרים, ימי אבלות על ירושלים. ושלא כימי שמחה ועונג שאנו נהנים בהם, ימים אלו "מעיקים" עלינו, וחשים שלא בנוח (גם זו מדרגה), ומצפים מתי יחלפו ימים אלו."**

אמנם המתבונן במהות הימים ורואה מה היא העבודה האמיתית, יוכל להתעלות ולהתרום בהם לא פחות ממועדים אחרים ואף יותר, וכמו שכתב שם "אמנם תקופה זו לא ניתנה לנו - כזכר היסטורי, אלא כאתגר לעבודת ה', להפיק תועלת ועליה רוחנית מימים אלו. הגר"י סלנטר זצ"ל אמר: יש את האפשרות להתעלות ברוחניות בט' באב לא פחות ממה שאדם מסוגל להתעלות ביום הכיפורים. וא"כ יש לנצל כראוי ימים אלו לעבודת ה'. ע"י שנלמד ונבין את ענין האבלות על ירושלים, וכיצד היה מבטם של חכמינו ז"ל על אבלות זו".

משמעות האבלות על החורבן וחשיבותה כתב בספר נתיבות שלום להאדמו"ר מסלונים זצ"ל (סוף חלק במדבר עניני ביהמ"ק) **"חז"ל אמרו שואלין ודורשין בהלכות המועד, ונכלל בזה שכל זמן מיוחד אצל יהודים צריך ללמוד ולהתעמק מה שמעוונתו והנצחיות שבו. ועל דרך זה יש להבין ענין האבלות על החורבן בימי בין המצרים ותשעה באב, שהרי אצל יהודי כל החגים והמועדים ענינם נצחי, ומהו א"כ תפקיד הימים, ובודאי אין זה רק המשמעות הפשוטה של אבלות להאבל על מה שהיה ואיננו, שכן עם ישראל אינו שומר על זכרונות של עבר בעלמא אם לא שהם קשורים להוה ולעתיד. וכבר אמרו ז"ל (מס' סופרים פ"א) גזרה על המת שישתכח מן הלב שנאמר נשכחתי כמת מלב, אבל כאן כתוב "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני", כי ירושלים היא דבר חי שאין השכחה שולטת בו, לכן אם אשכחך ירושלים דהיינו שאראה אותך כדבר שאבד ואיננו ח"ו תשכח ימיני".**

וכתב בביאור הענין **"ויש לבאר זאת שהמשמעות של האבלות על ביהמ"ק היא, אי השלמה עם חורבנו ותשוקה לבנינו, שישאל אינם משלימים לרגע אחד עם זה שביהמ"ק חרב, ותמיד הם מעלים את זכרוננו על לבם ומשתוקקים ומצפים מתי יבנה ביהמ"ק... ליהודי אסור להשלים עם חורבן ביהמ"ק, ול"פ ביום מבקש יהודי בתפילה ולירושלים עיך ברחמים תשוב מעורר בלבו תשוקה לבנין ירושלים וביהמ"ק".**

ויש לעורר שבבואנו לתחילת העבודה של ימים אלו, עלינו לזכור שכל ענין האבלות על ירושלים וחורבן ביהמ"ק הוא מיסודות הדת ויסודות היהודי, ומהדברים שהיו פשוטים בעבר אצל כל אחד ואחד וכמו שכתב בעירות דבש (דרוש א, והובא בעלי שור ח"א) בענין הכוונה בשמונה עשרה "בברכת ולירושלים את צמח וכו' אין צורך להאריך כי צריך להוריד דמעה מאין הפוגות על בנין ירושלים והחזרת קרן דוד כי היא תכלית שלימות אנושי, ואם אין לנו ירושלים ומלכות בית דוד למה לנו חיים...ולכן אין צורך להאריך בזה ומי אשר לו רק נשמת ישראל הלא לבבו נשבר בקרבו בזכרו חורבן ירושלים וזכרון

האם מותר לטעום בשר שלא נמלח באמצע צלייתו

פסק השו"ע (י"ד ס"ו ס"ו ס"ו א) דדם בהמה חיה ועוף אוסרה מה"ת. וכל זה כשהדם פירש מהבשר לחוץ, אבל אם לא פירש מותר, וע"כ בשר חי מותר באכילה שהרי "חזי לאומצא". אבל הרוצה לאכול בשר מבושל עליו למולחו או לצלותו כדבעי לפני הבישול דאם לאו, הדם פורש ושוב נכנס בחתיכה וממילא נאסרת. ועיין **בלבוש** (רס"ו טס).

והנה כל זה אם הדם פורש לחוץ לגמרי, אולם אם הדם פירש ממקום למקום בתוך החתיכה יש לעיין אם החתיכה נאסרת מחמת הדם או דלמא כיון שלמעשה לא פירש הדם לחוץ מותרת. ונפ"מ רבתי איכא בזה, וכגון הצולה בשר להכשירו ורוצה לטעום ממנו באמצע צלייתו, דאם נאמר דדם שפירש ממקום למקום אסור, יש לאסור בזה שהרי הדם באמצע צלייתו כבר התעורר לצאת ויצא ממקומו.

באמת כבר נחלקו בזה הראשונים, דעת **הרא"ש** (כלל ב ס"ו יז ושבת פ"ג ס"ו יז) דדם שפירש ממקום למקום שרי נוכ"כ בדעת הרא"ש **הפ"ח** (מובא לקמן) ו**הפ"ח** (ס"ק ו ד"ה ובאמת), אולם בנו של הש"ך **בנקה"כ** (ס"ו עו ס"ק ג) נקט שאף הרא"ש דם שפירש ממקום למקום אסור. ועיין **בש"ך** (ס"ו עו ס"ק ב) בשם **הדרישה** (שם אות א) ועיין **בפמ"ג** (שם) בבאר דברי הדרישה].

אולם **הרשב"א** (ס"ו תסו) תמה על דבריו מהא דאיתא בחולין (ק"ג). דהשובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה מכביד את הבשר וגוזל את הרבים ומבליע דם באיברים, והסתפקו בגמ' האם הכוונה בזה דגוזל את הרבים ומבליע "נמי" דם באיברים ואי בעי מיכל מינה באומצא אסיר וקיימא בתיקו. אלמא אע"פ שלא פירש לחוץ אלא בתוך הבשר ממקום למקום אסור דפירש ממקום למקום בתוך האיברים חשוב כיוצא לחוץ מן הספק דהא קאי בתיקו, ע"כ. [מדברי הרשב"א מבואר שמי"מ אינו אסור אלא מספק, וכ"כ **הפ"ח** (מובא לקמן)].

אולם **הש"ך** (ס"ו עו ס"ק ב) כתב ליישב דעת הרא"ש דדוקא אם פירש מחיים הוי דם שפירש ממקום למקום דאסור. אבל אחר מיתה לית לן בה. [וכ"כ **גני מהרש"א** (ס"ו ס"ו אות א), ועיין מה שתייר **הפ"ח** (ס"ו ס"ו ס"ק ב)].

והנה מדברי **השו"ע** (ס"ו טס טע"י יח) מוכח דדם שפירש ממקום למקום מותר, שהרי כתב שבשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב ושהה בו כשיעור שיתנו מים על האש ויתחילו להתריח כל מה שממנו בציר אסור לאכלו אפילו צלי וחלק החתיכה שחוץ לציר אין אסור ממנו אלא כדי קליפה, ע"כ. אולם דעת **הרמ"א** (שם) להחמיר שכל החתיכה נאסרת משום דם הפורש ממקום למקום, ע"כ. וביאר **הש"ך** (ס"ו טס ס"ק עד) דאע"פ דדם האיברים שלא פירש אינו אסור, היינו שלא פירש ממקומו, אבל אם פירש ממקום למקום אסור. [ועיין **בפמ"ג** (ס"ו טס ט"ד ט"ק עב) שכתב על פסק הרמ"א, דאף בהפסד מרובה וצורך אין להתיר].

ועיין **בפ"ח** (שם ס"ק פג) שכתב על דין הנ"ל דכיון דהעיקר לדינא שאין אסור בדם הפורש ממקום למקום לכן מותר מה שחוץ לציר כדעת השו"ע [ועיין **בפ"ח** (ס"ו ס"ו ס"ק ב) שכתב שכן דעת הבי"י (ס"ו עה)]. אבל **בערוה"ש** (ס"ו טס אות ג) דחה דבריו דאנן תפסינן להלכה כהרמ"א שאוסר בכמה מקומות בפירש ממקום למקום, ע"כ. מוכח שדעת השו"ע להתיר שפירש ממקום למקום, ודעת הרמ"א להחמיר.

וכן **בש"ך** (ס"ו עו ס"ק יג) כתב בשם האו"ה (כלל ח דין י) דאסור לאכול בשר שלא נצלה כל צרכו משום הדם שפירש ממקום למקום. ודלא **כהפ"ח** (שם ס"ק יד) המתיר בזה. [וכן זה בשאר בשר אבל בכבד, עיין **בפמ"ג** (ס"ו עג מ"ז ס"ק ח) שכתב דדם הכבד עיקרו מדרבנן ולא גזרו פירש ממקום למקום. וכן דעת **הכת"ס** (י"ד ס"ו מב). ועיין **בחז"ק** (ס"ו עג ס"ק ו וס"ק ד ד"ה ולענין). אולם עיין עוד **בפ"ח** (ס"ק ו) ועיין לקמן בסמוך מהדעת תורה].

ונמצא לפי זה שאסור [לדעת הרמ"א ודעימיה] לטעום בשר שלא נגמרה צלייתו. וגמר צליה פירושו עד שיהא הבשר ראוי לאכילה, כמ"ש **הרמ"א** (ס"ו עג טע"א), וכתב **הש"ך** (שם ס"ק ב) דב"חצי צלייתו" סגי [דאז ודאי זב כל דמו, כמ"ש **הש"ך** (ס"ו עו ס"ק יד וס"ק כה), דלא **כהב"ח** (שם) דנקט שבחצי צלייתו אינו יוצא כל דמו, וע"כ אסור לתת כלי תחתיו בחצי צלייתו. ועיין **בפמ"ג** (שם ס"ק יג ד"ה דע) דאין הלכה כהב"ח]. אולם עיין **בט"ז** (ס"ו טס ס"ק נד) שראוי לצלות הבשר עד שיתייבש [ונכתב **הפמ"ג** (ס"ו עג ט"ד ס"ק ב) כי אז ללא ספק זב כל דמו, וראוי הוא לעשות כן לכתחלה. והחמודי **דינאל** (ס"ו עג) כתב דאם נראה לנו שהוא כחצי צלייתו ונתבשל כך יש להקל].

ועיין **בדעת תורה** (ס"ו עג טס"ב ד"ה ואם נצלה) שכתב שכבד שנצלה מבחוץ ובפנים נראה עוד חי מותר לאכול 'בלי בישול'. וכתב **השבט הלוי** (ח"י סס"י קיח) שהדעת תורה איירי בנצלה הכבד מבחוץ ומ"מ עדיין לא הגיע לשיעור צליה עד שנתבש לגמרי מבחוץ, דאז מותר לאוכלו 'בלי בישול', אבל בנתבש מבחוץ לגמרי אין חולק דמותר לבשלו, ע"כ. [ובענין הכשר הכלים שהשתמשו לצורך הצליה, עיין **שו"ע ורמ"א** (י"ד ס"ו עו טע"ד) ונשי"כ שם. ועיין עוד **ברמ"א** (שם טע"ב) שגם אחר הצליה בעינין הדחה, ואכמ"ל].

מלכות בית דוד אשר נפסק בעוה"ר". (ורק שיש כמה סיבות שאצלנו נשתבש הדבר ונתקחה הרגש בכל הענין, עיין בספר יבנה המקדש להגה"ש ברעוודה, הובא בקונטרס 'עבודת ימי ה' המצרים ותשעה באב').

וביתן לראות כמה יסודי ענין זה, מהתפילות הרבות שנתקנו לנו ע"י חז"ל, כבר בתפילת שמונה עשרה תקנו לנו כמה וכמה ברכות על הגאולה (ראה בענינו, תקע בשופר, השיבה שופטנו, ולירושלים, את צמח דוד, רצה), וכן בעוד הרבה מקומות (כגון בברכת המזון). ועוד תקנו חז"ל הלכות של זכר לחורבן, בכל שמחה שעושים לזכור את ירושלים, כשבונים בית להשאיר אמה על אמה וכו'.

ויש הרבה מאד להאריך בכל זה אך קצר המצע מהשתרע, ונביא רק את תמצית הענין בקצרה ממש. והוא, שעיקר ההפסד בחורבן הבית איננו החורבן הגשמי (ואף שגם הצרות הגשמיות נובעות מהחורבן, וכידוע שביהמ"ק היה מקור לכל שפע הגשמיות שבעולם) אלא חורבן הרוחניות, ומשום שע"י ביהמ"ק היה כל העולם במדרגה רוחנית אחרת לגמרי, וכל קושי שיש לנו היום בעבודת ה' נובע מאותו חורבן, וממילא עיקר הצער והאבלות שיש לנו על החורבן הוא צער רוחני, צער על כך שאיננו יכולים להתקרב להקב"ה כפי שהיה אז, צער על הסתר פנים שיש, והשתתפות בצער השכינה. ובעוה"ת בגליונות הבאים נביא יותר בהרחבה את הדרכים להרגיש יותר את צער זה ואבלות זו.

וכהצעה מעשית לימים אלו, אפשר לכוון לכה"פ בתפילה אחת או ברכה אחת בכוונה יתירה. וכבר האריך המסילת ישרים (פ"ט) בגודל הענין להתפלל על הגאולה, ואל יאמר אדם מי אני ומה אני שאתפלל על כך יעו"ש.

עבודת יום י"ז תמוז

ובאשר לעבודה המעשית ביום י"ז בתמוז עצמו, הנה ידועים דברי הרמב"ם (פ"ה תעניות ה"א) "יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון הדברים אלו נשוב להטיב, כמו שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם".

וכתב על זה המשנה ברורה (ס' תקמ"ט ס"ק א) "ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן, כי אין העיקר התענית, כמו שכתוב באנשי יניוה "וירא ה' את מעשיהם", ואמרו חז"ל את שקם ואת תעניתם לא נאמר אלא את מעשיהם, ואין התענית אלא הכנה לתשובה. לכן אותם האנשים שכשהם מתענים הולכים בטילול ובדברים בטלים, תפשו הטפל והניחו העקר. ומ"מ אין לפטור עצמו בתשובה בלבד...".

ובספר יסוד ושורש העבודה כתב (שער ט, יא) "הנה זה הצום הוא אחד מארבעה צומות הנזכרים בפסוק (זכריה ח, יט) "כה אמר ה' צב' צום הרביעי צום החמישי וצום השביעי וצום העשירי" וכו'... וחמשה דברים ארעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז ואלו הן: נשתברו הלוחות, ובוטל התמיד מבית ראשון, ונבקעה העיר הקדושה ירושלים ונכנסו בה חיל נבוכדנצר ועשו בו כרצונם, ושרף אפוסטמוס את התורה, והועמד צלם בהיכל.

והיוב גדול על האדם בתענית זה לאונן ולקונן ולהצטער מאד על כל המאורעות ההם, שמהם כביכול הגיע צער גדול להבורא יתברך שמו ויתעלה, ושבר גדול לבניו הקדושים כידוע, וזהו עיקר ושורש התענית. וכל זה יש לו לאדם להעלות על לבו כמעט בכל רגע של יום תענית זה, ולקונן ולהצטער בלבו מאד על כל אלו הנה"ל, וזה היום תחילת בין המצרים".

והיה רצון שזנכה לנצל כראוי את ימים אלו ולהתעלות בהם באופן הנעלה ביותר, ועי"ז נזכה לגאולה השלמה במהרה בימינו, ויקויים בנו מקרא שכתוב (זכריה ח, יט) "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

נערך ע"י מחבר סדרת עבודת המועדים

העלון נתרם לזיווג הגון
לחיים עמנואל בן שינא חיה

לע"נ
מרת מרים בלומה בת מינצה ע"ה